

17. Státy východní Evropy (Polsko, Maďar., Sloven.,Balk.)

Jedná se o území států Polsko, Slovensko, Maďarsko, Rumunsko, Bulharsko, Slovinsko, Chorvatsko, Jugoslávie, Bosnu a Hercegovinu, Albánii a Makedonii.

Geologicky se jedná o území velmi různorodé. K nejstaršímu území patří východ Polska, zbytek území je mladý, byl formován alpsko-himalájským vrásněním.

Povrch

Na tomto rozsáhlém území se vyskytuje hodně nížin. Např. Středopolská, Velká Uherská a Rumunská nížina. Dále se zde nachází pás Karpat, Balkán je hornatý (Stara planina, Rodopy, Dinárské pohoří).

Podnebí je kontinentální charakterizované vysokými rozdíly teplot v zimě a v létě, s nízkými srážkami. Na Balkáně se projevuje ještě subtropické podnebí. Vegetační pokryv je zajištěn lesy mírného pásu – listnatými a smíšenými, při pobřeží Středozemního moře roste středomořská vegetace.

Nacházejí se zde velké řeky jako Visla, Dunaj, Sava.

Na severu nejsou příliš úrodné půdy, i přesto, že jsou zde nížiny. Povrch byl totiž formován ledovcem. Mnohem úrodnější nížiny jsou Velká uherská a Rumunská nížina.

Polsko

Rozloha : 312 tis. km; 39 mil. obyvatel; Varšava

Polsko patří k našim nejvýznamnějším obchodním partnerům. Státní území má významný tvar a většina je nížinaté, což je následek pevninského ledovce z doby pleistocénu. Podnebí má přechodný ráz, je to přechod mezi oceánickým a kontinentálním.

Země má poměrně bohaté surovinové zdroje – v hornoslezském revíru se nacházejí ložiska černého uhlí, na jihozápadě se nachází řada hnědouhelných ložisek. Na severu Hornoslezské pánve najdeme zásoby olova a zinku. V Dolním Slezsku měď, v Sandoměřské kotlině se nachází bohatství síry, v meziříčí Visly a Varty se nacházejí zásoby kamenné soli.

Během druhé světové války zahynulo přes 6 milionů Židů. Po válce došlo k odsunu Němců. Polsko se stalo jednonárodní zemí. Významné polské menšiny najdeme v USA. Velmi silné postavení má v zemi římskokatolická církev. Polsko postupně překonává podíl těžkého a zbrojního průmyslu a zápolí se značnou zadlužeností.

Základ energetiky tvoří uhlí, tepelné elektrárny jsou v místě nalezišť a výrazně komplikují už beztak špatné životní prostředí. Ropa se dováží z Polska a zpracovává v Plocku a v přístavním Gdaňsku. Významné je také hutnictví na jihu Polska. Tato základna je tvořena na trati vedoucí od Kryvého Rohu – Katowice, Krakov, Čenstochovou. Hutnictví zinku a olova se soustřeďuje v blízkosti těžby rud v Hornoslezské pánvi. U Legnice je výroba mědi.

Polsko vyniká ve výrobě dopravních, těžebních, energetických, kovoobráběcích a lisovacích výrobků převážně do východoevropských států.

Mezi největší strojírenská střediska se řadí Varšava, Vratislav, Poznaň, trojměstí

Gdaňsk-Sopoty-Gdyně, Štětín, Łodž a Kraków.

Chemický průmysl je úhrnnou hodnotou výroby asi třetí nejzastoupenější průmysl za strojírenstvím a potravinářstvím. Zpracování síry, kuchyňské soli, petrochemie. V Puławach je jeden z největších závodů na výrobu dusíkatých hnojiv.

Textilní průmysl navazuje na staré tradice a je soustředěn v okolí Łodze.

Polsko má mnohem rozsáhlejší, ale méně mechanizované zemědělství než Česká republika. Mají ale tu výhodu, že zde za socialismu fungovalo soukromé vlastnictví, takže po pádu režimu pak nemuselo docházet k restitucím. Jednalo se o malovýrobní zemědělství, což právě ovlivnilo tu technizovanost, protože malí podnikatelé neměli peníze na mechaniku. Jelikož půdy nejsou příliš úrodné, převládá zde živočišná výroba a sice chov prasat a skotu. Pěstuje se zde žito, brambory a len. V úrodnějších nížinách se pěstuje cukrovka a pšenice.

V dopravě dominují železnice a hlavní trasy směřují k Varšavě a baltským přístavům. Jsou zde trasy z východu na západ, které hojně využívají Rusko a Německo. Jsou zde také ropovody a plynovody vedoucí do Ruska. Říční doprava není příliš významná. Pobřežní podmínky dovolily vznik pouze dvou velkých přístavů a sice Gdaňsk, který se koncentruje hlavně na přepravu hromadných nákladů (export síry, dřeva, import ropy) a Štětín, který se zaměřuje hlavně na vývoz uhlí.

Slovensko

Rozloha 49 tis. km; 5,5 mil. obyvatel; Bratislava

Slovensko vzniklo 1.1.1993 rozpadem bývalé ČSFR. Nebylo to příliš hospodářsky vyspělé území, ale zásluhou Čechů byly rozdíly ekonomiky vyrovnány. Byla doplněna a modernizována dopravní síť, dokončena elektrifikace a zahájena intenzivní bytová výstavba. Nevýhodu vnitrozemské polohy do jisté míry zlepšuje Dunaj, který protéká jižním cípem země a umožňuje vodní spojení Slovenska s černomořskými státy, ale i se státy západní Evropy.

Přírodní podmínky – území je téměř celé vyplněno obloukem Karpat. Jejich reliéf je značně členitý a ovlivňuje rozložení sídel, hospodářské aktivity, ale i dopravní tahy. Téměř celé Slovensko patří k úmoří Černého moře. Podnebí se neliší od České republiky, pouze se více uplatňuje kontinentální vliv. Hlavní roli zde také hraje nadmořská výška. Horské oblasti jsou vlhčí a studenější než nížiny, kde je ale větší výkyv teplot. Nejteplejšími oblastmi jsou jihozápadní Slovensko a Východoslovenská nížina. Půdní typy jsou geologicky podmíněné – v nížinách nalezneme úrodné černozemě, ve středních výškách hnědozemě a vysoko podzoly. Lesy jsou většinou listnaté, 1/5 území patří k chráněným (Vysoké Tatry, Pieniny, Nízké Tatry, Malá Fatra, Slovenský ráj).

V surovinové základně dominují zásoby magnezitu a vápenců. Energetická základna je slabá. Největší ložiska hnědého uhlí se vyskytují u Handlové a u Modrého Kamene. U Handlové a Novák najdeme ložiska lignitu.

Žije zde mnoho menšin, z nichž je největší maďarská, polská, ukrajinská, ruská, česká, romská. Nejzaldiněnější oblasti jsou Podunají, Košická kotlina a Povážská kotlina. Centra Prešov, Smina, Michalce, Poprad, Žilina, Trenčín, Martin, Povážská Bysrica.

Hospodářství bylo velmi zaostalé, ale po druhé sv. válce se vzchopilo. PO rozpadu bloku se zde však objevily problémy. Slovenský průmysl se totiž hodně orientoval na těžký. Nejrychleji se rozvíjel průmysl strojírenský a chemický a dnes už jsou průmyslové závody zastoupeny ve všech částech Slovenska.

Základnami jsou jihozápad, povážská kotlina, Liptovská, Popradská a Košická kotlina.

Strojírnoství se stalo nejsilnějším odvětvím průmyslu. Silné zastoupení najdeme na západním Slovensku (Bratislava, Trnava, Komárno), v Pohroní (B. Bystrica, Brezno) a na východě (Košice, Poprad). Chemický průmysl je založen na dovozu ropy a zemního plynu. Nejvíce závodů se vyskytuje v oblasti Dunaje a dolního Váhu. Hlavním centrem petrochemie je Bratislava (Slovnaft). Centrem gumárnoství je Púchov. Na západním Slovensku je hlavně farmacie, ta je i na východě (Humenné, Strážské).

Představitelem černé metalurgie jsou Košice, závod byl založen na dovozu rudy ze SSSR. Hlavním závodem barevné metalurgie je hliníkárna v Žiaru nad Hronem. Na Slovensku hrají významnou roli jaderné elektrárny Mochovce a Jaslovské Bohunice. Dále jsou zde vodní elektrárny na Váhu a Gabčíkovo. Na východě je největší tepelná elektrárna Vojany.

Výroba papíru a celulózy – Ružomberok, Štúrovo a Dunaj. Textilní výroba – Ružomberok, Levice, Trenčín (vlna). Konfekce – Trenčín, Púchov; kožedělný – Bardejov, Partizanské.

Zemědělství je rozvinuto hlavně v Podunajské nížině, kde se nachází polovina orné půdy Slovenska. Pěstují se zde nejnáročnější plodiny jako je kukuřice, pšenice, vinná réva, cukrovka a ovoce a zelenina. Ve vyšších polohách je pastevectví.

Dopravní síť je přizpůsobena reliéfu země. Většina tratí je soustředěna v kotlinách a údolích. Nejvýznamnější je spojení Bratislava-Košice a dále na Ukrajinu. Významný je cestovní ruch.

Západní Slovensko – spíše zemědělství, jaderné elektrárny, Nitra centrem ztmedělské činnosti, Trnava strojírenství a potravinářství, Komárno – loděnice, Trenčín – textil, oděvnictví.

Střední Slovensko – hornaté, bramborářský typ, hnědé uhlí, lignit, Martin, Povážská Bystrica, Dubnica nad Váhom, dřevozpracující průmysl, stavební hmoty (Cementárny), hliníkárna – ekolog. Problémy, chov ovcí, cestovní ruch, rekreace.

Východní oblast – těžišťe osídlení a hospodářství v kotlinách, úrodné půdy, magnezit, vápenec, stavební hmoty, menšiny romů, maďarů, rusínů, ukrajinců, hutní kombinát Košice, chemický průmysl, ..

Maďarsko

Rozloha 93 tis. km; 10 mil. obyvatel; Budapešť

Maďarsko bylo v minulosti stejně jako náš stát součástí rakousko-uherské monarchie. Tato země má rozsáhlý fond úrodných půd, teplé slunečné podnebí a významné zásoby bauxitu.

4/5 země pokrývá pusta, což je step s převahou černozemních půd, většinou pečlivě obdělanych. Rozloha lesů je malá.

Na východ od Dunaje se táhne Velká uherská nížina, která je výškově málo členitá. Podnebí je kontinentálnější, nezřídka zde oblasti trpí suchem.

Obyvatelstvo zaznamenává poslední dobou přirozený populační přírůstek. Jedná se o jednonárodnostní stát, ale hodně Maďarů žije v okolních zemích.

Maďarsko je průmyslově zemědělská země, a taks e zaměřuje na materiálově méně náročné zpracovatelské obory. Palivově energetické zdroje neuspokojí spotřebu. Dobývá se zde sice hnědé uhlí, ale to není příliš kvalitní (Severomaďarské středohoří). Na jihozápadě se těží ropa a zemní plyn. Využívá se však hlavně dovážená surovina. U Pakse vznikla jaderná elektrárna.

Rozvoj hutnictví hliníku brzdí nedostatek elektřiny, zpracovává se hliník dovážený z Ruska v Sékešfeherváru. Vyrábějí se zde elektrotechnické výrobky, přístroje, obráběcí stroje, automobilové součástky, autobusy. Téměř polovina strojírenství se však soustřeďuje v Budapešti, další centra jsou v Győr (d'ér), Miskolci, Debrecenu.

Chemický průmysl zmírňuje nedostatek surovin, je soustředěn na výrobu hnojiv a polymerů. Intenzivní zemědělství vytváří přebytky základních potravin. Pěstuje se kukuřice a pšenice, významné je také pěstování ovoce, zeleniny (paprika, rajčata, feferonky) a vína; cukrovka.

Železnice se podílejí největší měrou na přepravě. Cestovní ruch –Balaton, lázně.

Bulharsko

Rozloha : 110 tis. km; 8,5 mil. obyvatel; Sofie

Tato země leží při dolním toku Dunaje. Země má nedostatek paliv, ale rudné bohatství je pestré, přesto nerozsáhlé. Stará planina rozděluje bezlesou Dunajskou rovinu na severu od jižního, hornatého cípu země. Většina půd se musí uměle zavlažovat., Lesy pokrývají asi 30% povrchu, ale zásob dřeva jsou nedostatečné. Mezinárodní význam má černomořské pobřeží jako rekreační místo.

Ekonomika zápasí s velkými problémy. Byla těsně propojena s ekonomikou Sovětského svazu. Dovozem kryla značnou část paliv a elektřiny, ve spolupráci vznikla jaderná, al enedokonalá centrála v Kozloduji a byl vybudován ropný kombinát v Burgasu.

Významné postavení ve výrobě zinku a olova, soustředěné hlavně v Rdopech. Rozsáhlé, ale technicky málo vyvinuté strojírenství se soustřeďí na nenáročné obory elektrottechniky, na výrobu zemědělských strojů, vysokozdvizných vozíků a lodí. Střediska jsou Sofija, Varna, Burgas a Ruse.

Chemické kombináty v Devni u Varny – kalcinová sůl a hnojiva, plasty.

Zemědělství – pšenice, kukuřice, slunečnice, cukrovka, víno, chov ovcí.

Železnice, kamiony.

Rumunsko

Rozloha 237 000; 22,7 mil. obyvatel; Bukurešť

Na území se rozprostírají Karpaty, lemované nížinami. Ložiska kamenné soli v Transylvánii a ropy při vnější straně Karpat, mědi, olova, zinku. Podnebí je kontinentální.

Kukuřice, pšenice, ječmen, zelenina, cukrovka, víno.

Průmysl se potýká s nedostatkem kvalifikovaných pracovníků a nedostatkem výrobních tradic. Centra jsou Bukurešť, Ploješť, Craiova, Hunedoara..

Soli, bauxit, olovo, stříbro, nekvalitní uhlí -> tepelné elektrárny, na karpatských řekách kaskády vodních elektráren

Výroba hliníku, zařízení pro těžbu ropy a zemního plynu, auta – dáče, lodě (Konstanta), petrochemie, strojírenství – materiálově náročné zemědělské stroje a průmyslová zařízení.

Nejrozvinutější území je Valašsko.

Slovinsko

Rozloha 20 300 km; 1,9 mil. obyvatel; Lublaň

Rozkládá se v Julských Alpách, v nížinnách Mury, Drávy a Sávy. Patří spíše ke střední Evropě. Země nedisponuje významnými zdroji, ale má mnohostranně vyspělý průmysl. Za zmínku určitě stojí elektrometalurgie a elektrochemie.

Půdy nevynikají úrodností, ale zemědělství je relativně intenzivní. Rostlinná výroba se specializuje na pěstování brambor, chmele a krmných směsí. Obilí se dováží.

Lublaň je staré kulturní centrum, pořádá četné výstavy a veletrhy, festivaly.

Balkán

Bosna a Hercegovina

Hornatá země, muslimští Bosňané, pravoslavní Srbové a katoličtí Chorvaté -> konflikty. Významné přírodní bohatství – na severu černé uhlí a lignit, dále železné a manganové rudy a bauxit. Průmysl není rozsáhlý, je reprezentován hutnictvím, anorganickou chemií a zpracováním dřeva. Chybí kvalifikovaní pracovníci.

Zemědělství – pěstují se švestky, tabák, víno, fíky, olivy. Ve městech turecko-balkánské čtvrti s mešitami. V Sarajevu je potravinářský, spotřební, dřevozpracující a elektrotechnický průmysl.

Makedonie

Skopje

Málo hospodářsky vyvinutá země; potravinářský a spotřební průmysl.

Těžba chromitů a polymetalických rud. Pěstuje se bavlník, mák, sezam, podzemnice, olivovník, moruše, rýže. Chov ovcí.

Jugoslávie

Hluboké rozdíly v hospodářství jednotlivých regionů, skládá se ze Srbska, Vojvodiny, Kosova a Černé hory.

Obyvatelstvo – slovanští pravoslavní Srbové a Černohorci v Kosovu muslimští Albánci.

Jugoslávie je průmyslově zemědělskou zemí, i když nevyspělou. Těží se lignit a hnědé uhlí, ale produkce není dostačující. Hydroelektrárna Železná vrata. Hutnictví těžných rud, strojírenství. Potravinářství na severu. Hornatý povrch ovlivňuje zemědělství – rostlinná výroba – kukuřice, pšenice, cukrovka, clunečnice, koniopí, vinice, tabák, ovoce.

Chorvatsko

Tři části – panonská nížina, dinárská hornatina a dalmatské pobřeží.

Mnohostranné strojírenství, výroba lodí, cementu, textilní a obuvnický průmysl. Pěstuje se kukuřice, pšenice, cukrovka, slunečnice, zelenina. Potravinářství.

Cestovní ruch. Centra Dubrovnik, Splitz, Rijeka-loděnice, zpracování ropy, ADRIA, Kula,